

Temetés a templomban.

Az örökszép zsoltár szárnyakat kap és igéitől megnehezednek a szívek, de ott ég a szomorú akkordok mögött a hit vigasztalása is: „Te benned biztunk eleitől fogva.“ A templom népe egygyé forrik a megindultságban. Csak akkor szegződik a magasba a tekintet ismét, mikor Boros György dr. püspökhelyettes a Magyar- és Honvéd-utcai és Honvéd- és Magyar-utcai ref. földészdalárdák közös karának éneke közben megjelenik a fekete gyászba vont katedrán.

A néma csendben tompán, megrendülten hallszik a szó a püspökhelyettes-főjegyző ajkairól:

Dr. Boros György püspökhelyettes-egyházi főjegyző imádsága a temetési szertartáson a templomban, Ferencz József püspök koporsója mellett 1928. február 22-én délután 3 órakor.

Sajgó szívvel, de nem lankadó hittel Tehozzád kiáltunk mindenható felség, mert lehullt a mi fejünknek koronája.

Csendülj meg szent templom kárpitja, hadd ébredjenek föl és zendüljenek meg még egyszer azok az imaszavak, melyeket erről a helyről oly sokszor árasztott szét, mint balsamolaj illatát, az Úrnak ama választottja, kinek immár oly néma az ajaka, mint a sir.

Ébredjetek föl ti isteni kijelentések a buzgó szívek táblájáról és áldjátok az Urat, mert ő jó s az ő irgalma megdicsőült közöttetek az apostoli főpásztor csodálatosan szép, hosszú életében.

Sírni és síratni jöttünk, mert a halál elragadta, a koporsó elzárta tőlünk őt, aki nekünk pátriárkai atyánk, mózesi törvényhozónk, világeletemi büszkeségünk volt. De nem sírunk, elfojtjuk a panasz szavát, sőt inkább hálát zengünk Istenünk, hogy atyai jószágod forrását oly bőségben fakasztottad ránk ő általa.

Köszönjük bölcs Isten, hogy midőn prófétává hívtad őt és ő így szólt: „ne küldj Uram, mert ifjú vagyok én, nem tudok beszélni“ — te parancsoltál: ne mondd, hogy ifjú vagyok, hanem

Temetés a templomban.

menj mindazokhoz, akikhez küldelek téged és beszéld mindazt, amit parancsolok néked.

Köszönjük, hogy midőn híveinek serege a püspöki palástot nyújtotta át, ő gyengeségére hivatkozva ismét szeretett volna távol maradni, de a te bölcsességed megnövelte erejét és kicsiny egyházunk élő fája fölvirágzott.

A te akaratod volt Atyánk, hogy a hittestvérek sokasága messzi távolról elzarándokolt a mi keleti prófétánkhoz, hogy kezének érintésétől erőt, atyai lelkének lehelletéből a régi fénynél új fényt nyerjen.

Te mívelted Uram, hogy a szelidlelkű pásztor a hitnek bátor bajnoka, a haladásnak zászlóvivője, a testvéri szeretet evangéliumának munkás magvetője legyen s miként mestere, Jézus, szünetlenül hirdesse: „Fiaim, szeressétek egymást, mint én szeretlek titeket“.

Köszönjük égi Atya, hogy midőn bekövetkeztek a nem-szeretem napok és a szenvedések árja elnyeléssel fenyegette az ország népét, ő így szólt a prófétával: „Ne féljete, az Úr kegyelme ítéletet és igazságot teszen a földön“.

Hála neked Isten, hogy osztályrészül juttattad néki azt az örömet, hogy Erdély püspökeinek testvéri csókját érezhette és igazolva látta az apostol szavait: a szeretet hosszútűrő, kegyes, nem fuvalkodik föl, nem gondol gonoszt.

Miért siratnók hát, sőt végtelen hálára, köszönetre, alázatosságra és nagy elhatározásokra vagyunk kötelezve, hogy neki, a hűséges vezérnek, az atyai jöttévőnek, az örömhírek hordozójának gyönyörű példáját méltón követhessük.

Emeljétek hát föl szíveteket Istenhez ti, az apostolok serege, kiket mind ő küldött szét a nyáj őrizésére. Szálljon bátorság szívetekbe Isten népe, mert ő gondot visel a benne bizókra.

Vigasztalásodért esedezünk azok számára, akik aggódnak a jövődőért.

Égi kegyelmedért esedezünk annak az őrangyalnak számára, aki oly hosszú élet útain, jóban, rosszban egyaránt hűséges társa, őrizője vala.

Vigasztald meg a bánatos családnak kicsinyeit, nagyját.

Ő neki add meg az örökélet jutalmát mind azért a hűségért, buzgóságért, kegyességért és alázatosságért, amellyel életét és minden erejét a te neved dicséretére és országod terjesztésére fordította.

Minket pedig, akik búcsút venni gyültünk össze, szeress és

Temetés a templomban.

áldj meg jó Isten, hogy hitünk ne lankadjon, reménységünk maradjon szilárd, mint a kőszikla, szeretetünk áradjon szét embertársaink között, mint éltető és megtartó atyai akaratod evangéliuma. Ezekért esedezünk a Jézus nevében. Amen.

Dr. Varga Béla *theol. akad. tanár, egyházi beszéde*
Ferencz József unitárius püspök temetése alkalmával a templomban.

Alapige: 21. zsolt. 3—7.

Uram, szívének kívánságát megadtad neki és ajakának kérését nem tagadtad meg.

Sőt eléje vitted javaidnak áldásait. Életet kért Tőled: adtál neki hosszú időt.

Nagy az Ő dicsősége a Te segítségével által; fényt és méltóságot adtál reája.

Sőt áldássá tetted őt örökké, megvidámítottad őt színed örömeivel.

Gyászoló gyülekezet, kedves afiai, ebben a koporsóban nyugszik Ferencz József unitárius püspök, élt 93 évet.

Három emberöltőre terjedő hosszú élet olyan korszakban, amely a lehető legváltozatosabb, szenvedésekben és örömekben gazdag; egy korszakban, amely mértföld jelzője az emberi tudásnak, a civilizációnak, nemzetek emelkedésének és bukásának. Hosszú élet, az Istennek kivételes ajándéka, amelynek kezdetén a népek szabadságharcai teszik izzóvá Európa lelkületét, közepén a békének áldásos napjai, a fölfelé mutató törekvés és tevékenység gazdag gyümölcsseit érlelik meg. A végén pedig... romok és pusztulás, káosz és diszharmonia, megcsúfolása és kigúnyolása a keresztény testvériségnek. Milyen nagy és felemelő megpróbáltatás végig szenvedni egy korszakot, amelyben porba hull minden érték. Végig szenvedni fölemelt fővel, szent reménységgel, törhetetlen hittel. Hitével annak, hogy minden csapás javunkra szolgálhat, ha sorsunkat Istenre bízuk.

De nemcsak hosszú, hanem szép is volt ez az élet. Az isteni kegyelem megkülönböztetett és gazdag ajándékaival indult el útján. Egy fennkölt lelkű hitves boldog férje, e szószék messzehíres ige-

hirdetője, a keresztény vallásos felvilágosultságnak merész tollú és ékesszavú harcosa oly időben, amikor forronganak, harcolnak az eszmék s az emberi tudás újabb magaslatok felé tör a tudományban és a megtisztult evangéliumi vallásosságban. Milyen nagy ajándéka Istennek végig élni egy kort, amelyben fegyverek helyett az eszmék vívják títáni harcukat, mikor a gondolat átfogó hatalma vezérli az emberiséget az isteni tökéletesség nehéz, de gyönyörűségei útjain.

Azonban bármily hosszú és szép volt ez az élet, bármily megnyugvással, Isten akarata előtt való alázatos, keresztényi meghajlással fogadta is a véget, életének utolsó éveiben sokat kellett aggódnia és remegnie azért a sokszorosan megpróbált egyházért, amelynek vezetése több, mint egy félszázadon át reá bízott.

Felelősségteljes hivatásának tudatában, kétszeres súllyal neheztek lelkére azok a kérdő jelek, amelyek láttára megrázkodunk mindannyian csontunk velejéig; azok a kérdőjelek, amelyek nyomában a jövőnek emésztő, reánk nehezedeő bizonytalansága fakad s amelyek nap-nap után eszünkbe juttatják az apostol szavait: *Boldogok a halottak, akik az Úrban halnak meg mostantól fogva.* (Jel. XIV. 13.)

Prófétai lelke bele tudott nyugodni az isteni gondviselés mérhetetlen és beláthatatlan országútján tova robogó történelem ítéletébe, de megdöbbenve kellett látnia, hogy a belső lelki tökéletesedés, a keresztény testvéri szeretet krisztusi melegsége mily lassan és nehezen bontják sugaraikat a vértől és gyűlölettől átjárt barázdák felett.

Ezért kérte sokszor Istent, hogy nyujtsa meg hosszú élete napjait addig, amíg egyháza jövőjét, fejlődésének, virágzásának lehetőségét biztosítva látja. Tudta, hogy nagy ez a kérés, mert az ő korában már minden egyes nap kivételes ajándék, míg az emberiség békéjének és nyugalmanak helyreállításában — úgy látszik — az évek is csak napoknak számítanak. Tudta, hogy nagy ez a kérés, de a remény, hogy megadatik neki, éltette mindaddig, míg a törekeny test engedelmeskedni tudott a halhatatlan szellem akaratának, amelyből épen a jövő iránt táplált örökös bizonytalanság érzése fokozott mértékben és ellenállhatatlan erővel váltotta ki az elpusztíthatatlan, soha el nem múló értékekben való hitet.

Igen, ő hitt, mindig hitt az életnek a tovább fejlődésnek diadalában s ha nem is vezethette fel kicsiny seregét a Nébo hegyére, hogy megmutassa egyházának az ígért földjét, ahol zavar-

talán élete és jövő fejlődésének békéje biztosítva van, de itt hagyta számunkra a szent reménységet, amely meg nem szégyenít soha.

*

Az életet szeretni, az élethez, egy ilyen hosszú élethez az Istenbe vetett hit erejével és a nehéz kétségek között is mindvégig ragaszkodni olyan lelki ajándék, amely kevés embernek jutott osztályrészül. Azonban az Úr Ferencz Józsefet nemcsak megvidámitotta színe örömeivel, hanem eléje vitte javainak sok más áldását is. Azoknak a javaknak, amelyek az ő egyéni életét színessé, gazdagá és sajátos tartalommal teltté tették.

Megáldotta őt fényvel és méltósággal. Püspöki méltósággal és a keresztény erények ragyogó, benső fényességével. A protestáns püspöknek maga az állás csak félig adja meg méltóságát, teljessé ezt csak az teheti, aki egyéniségével is súlyt ad neki. A megboldogultnak sikerült ezt a méltóságot teljessé tennie.

Már szikár, komoly, tiszteletet parancsoló alakja mély benyomást tett mindenütt, ahol megjelent. Nemes egyszerűségében is tudott igazán méltóságos lenni, közvetlenségében is mindig emelkedett, demokrázizmusában is mindig arisztokratája annak a szellemnek, amelyet képvisel a keresztény világban az a kicsiny egyház, amelynek történelméhez sem vér, sem bosszú, sem a vallásos elfogultság és türelmetlenség foltjai nem tapadnak s amely mindig csak annyit akart, hogy bensővé és igazán szellemivé tegye a maga számára az evangélium tanítását. S amikor megjelent a szószéken és megcsendült ajakán a szó csodálatos, finom, érces hangján, minden hallgatója lelkét átjárta az apostoli szózat szent bátorítása: Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok, hogy hirdessétek Annak hatalmas dolgait, aki a sötétségből az ő csodálatos világoosságára hívott el titeket. (I. Péter II. 9.).

De megáldotta őt az Úr az értelemnek kivételes erejével és tisztaságával. A nagy vallásos egyéniségek jellemét igen gyakran a lelki életnek egészen különböző alkotó részei uralják. Vannak olyanok, akik teljesen a szívnek, az értelemnek embei; másokban ismét az értelem meggyőző ereje lesz úrrá vagy pedig az akarat és tetterő nagysága teszi őket jellegzetesekké. Nehéz volna eldönteni, hogy ezek közül melyik képviseli az igazán vallásos típust. Talán mindegyik; mindegyik egyforma mértékben, de a maga különös, sajátos, az egyéniséggel adott módja szerint. A vallásos egyé-

niségek eme lelki alkatával minden esetre szoros kapcsolatban áll a hit és az egyház, amelyet az illetők képviselnek.

Megboldogult püspökünket e tekintetben az értelem határozta meg. Csodálatosan tiszta gondolatai szavaiban és írásaiban, bölcs és higgadt ítélete az egyház kormányzásában, a társadalmi és világnézeti jelenségek szemléletében mind arról tanuskodnak, hogy érzéseit és akaratát egyaránt az értelem szolgálatában tudta és akarta állítani. Ebben rejlik élete javakorában kifejtett hatásának titka, mert a múlt század utolsó évtizedei a történelmi és természettudományi kutatás eredményeivel számot vetve, szívesen vették, megbecsülték, sőt meg is kívánták, hogy a vallásos hitben is érvényre jusson mindaz, ami e kor legjobbainak a lelki világát mozgatta. Ferencz József a tudomány eredményei után is helyét megálló, sőt ezáltal megerősödött, újjá született, megnemesített keresztény hitfelfogásnak volt a szószólója s mint ilyen, mély hatással volt korára. Beteljesedtek rajta a próféta szavai: Az értelmesek fénylenek, mint az égnek fényessége, akik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökkön-örökké (Dán. XII. 3.). Az értelemnek ez a hatalmas ereje tette őt a szó legjellegzetesebb értelmében *unifárius püspökké*.

És megáldotta őt az Úr az isteni gondviselésbe, az igazság és jog diadalába vetett prófétai hittel. Erre a gránitalapra tette fel életét, ebbe ágyazta bele minden gondolatát és cselekedetét, ebben és ez által nőtt a legnagyobbra. A szeretet eredeti, ősi, keresztény eszméje mellé a protestánsizmus az igazságosságot emelte ki, mint olyant, amely a szeretettel karöltve képes lesz biztosítani az egyesek és a nemzetek szabad jövőjét és fejlődését.

Hányszor hallottuk ajkairól az igazságos Isten gondviselésébe vetett hitének megnyugtató kijelentéseit. E mélységes hitét mindig át tudta vinni az életbe s alkalmazni tudta korának jelenségeire. Ezt az erős, vallásos hitét táplálta és mélyítette fájának, annak idején alkotmányáért és jogaiért folytatott gigászi harca, mely végül is egy jobb kort teremtett meg, melynek ő nemcsak szemlélője, hanem tevékeny munkása is volt. Az igazságos Isten gondviselésébe vetett hitéből fakadó optimizmusa s ebből táplálkozó prófétai ihletettsége segített általa megsejtenünk, hogy nekünk is bizakodnunk kell egy jobb jövőben, amely fajunknak és egyházunknak örökéletet biztosít itt ezen a földön.

Oh milyen szent és drága örökség ez a hit; ha csupán ez az egy maradt volna is meg e gazdag életből tanulságul nekünk,

Temetés a templomban.

akkor is elmondhatnók a Zsoltárok írójával: *Áldássá tette őt Uram, örökre a mi számunkra* (Zsolt. 21. 7.).

*

Igen, gyászoló gyülekezet, az ő élete valóban áldás volt családjára, egyházára, Erdély magyarságára, mely annyiszor és mindig meleg szeretettel vette ki a maga részét élete nevezetes évfordulóinak megünnepléséből. S most, amikor utóljára gyültünk egybe körülötte, hogy a végtisztességet megadjuk neki, mély megihletődéssel vesztésünk teljes tudatában állunk meg ravatala mellett.

Családja síratja benne a szeretet erejének elvesztését, amellyel élete végéig össze tudta tartani, maga köré tudta láncolni gyermekeit, unokáit és dédunokáit. *Egyháza* síratja fenkölt szellemű nagy püspökét, aki ékessége volt. *A világ unitáriusai* pedig a három és félszázados ősi anyaszentegyház fenséges inkárnációját, aki féltő gondnal és szeretettel kísérte a fiatalabb testvérek hatalmasan lüktető életét. A magyar társadalom gyászolja benne egyik kiváló fiát, aki fajszeretetével, hitének erejével s a közügyekben való tevékenységével példát adott nekünk, hogy miként kell cselekednünk. És résztvesznek az ő meggyászolásában *az ország fejei és hatóságai*, megbecsülve benne a kiváló egyházfőt, a feddhetetlen és törvényisztelő állampolgárt.

Amíg tehette, minden vasárnap eljött az Isten házába. Isten színe előtt meggörnyedt, imádkozó, pátriárkhális alakjára úgy tekintettünk, mint a bánattal és örömmel teljes mult sziklaszilárd hitének, nagy hagyományainak s az ezeken felépülő jobb jövő szent reménységének biztató, megtestesült kifejezésre.

Oh legyen hála a mindenható Istennek, hogy ezt a drága életet nekünk ajándékozta, hogy Magát benne megdicsőítette s nekünk példát adott és szent örökséget. *Amen.*

Búcsúszó.

Mielőtt e szent falak közül távoznál, fogadd még egyszer utóljára fájdalmas üdvözlésünket szeretett Főpásztorunk. Pihenjen meg a Te lelked a Mindenható zsámolya előtt s legyen csendes kihült pórhüvelyed nyugalma az anyaföld kebelében.

Az Istennek kifogyhatatlan áldása és kegyelme legyen Veled utolsó úton és az örökkévalóságban s maradjon velünk most és mindörökké. *Amen.*

A gyászbeszéd után a gyülekezet éneke következett és a templomi szertartást a „Törekvés“ dalárda gyászdala fejezte be.

Az utolsó út.

Most megmozdult a templom közönsége, hogy utolsó útjára kísérje Ferencz József püspököt. Hosszú ideig tartott, amíg a templom előtti útvonalon az ezrekre menő gyászoló közönség felsorakozott. Alig távozott el a közönség, a koporsó mellől, az unitárius papság fekete palástos néma serege megegyszer felállással, hosszú csendben emelkedve vett búcsút agg főpásztorától. Hiszen egy sem volt közöttük, kit ne ő szentelt volna fel és küldött volna az Úr szülőjébe. A néma szimbólumot csak az özvegy feltörő zokogása szakította meg. Csakhamar felharsant a templom előtt álló díszszázad vezető tisztjének vezényszava. Ebben a pillanatban emelték vállaikra a koporsót a körüli felügyelőgondnokok, hogy ráhelyezzék a gyászkocsira. Az utcán feketéllő beláthatatlan tömeg némaságát hirtelen magasbaszárnyaló, hatalmas énekszó rázta meg. Olyan jelentős szavakat zúgatva a város felé, amilyeneket ritkán hallott Kolozsvár:

„Olyan, mint az árnyék az ember élete, melyet vetni szokott valamely csemete, de csak félóráig tart ő kerülete...”

Ez a földi élet himnusza, mely után ráségítik a koporsót a gyönyörű hatlovas gyászhintóra. Az emberek nem bírnak a mély jelentőségű ének figyelmeztetésétől szabadúlni s máris újabb, még szebb, még igazabb igék hallszanak:

„Micsoda az élet, forгатom, vizsgálom,
Felkapott, gyöngécske fűszálnak találom.
S mulandónak, mint a hajnali szép álom.“

Szinte látni lehet, hogy a hatalmas menet mint alkalmazkodik lélekben e gyönyörű szavakhoz. A gyászmenet a Kossuth Lajos-utcán, a Főtéren át kanyarodva vonul ki a köztemetőbe. A menetet a dalárdák nyítják meg, ezután következnek végeláthatatlan hosszú sorban a különböző tanintézetek növendékei. Az ifjúság után jönnek a szertartást végző lelkészek. Utánuk a különböző küldöttségek és a megjelent közönség négyes zárt sorokban. A gyászkocsi előtt a menetet az unitárius ifjúsági dalárda zárja be, melynek végén, közvetlenül a gyászkocsi előtt, az Egyház pénztárnoka, Hadházy Sándor, párnán vitte az elhunyt rendjeleit. Aztán hatlovas gyászhintó vitte a koporsót. A gyászkocsi mellett az egyik oldalon a körüli esperesek, a másik oldalon a körüli felügyelőgondnokok mennek. A gyászkocsi után a családtagok mögött az Egyház főgondnokai,